

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
JURIDISKĀS FAKULTĀTES
TIESĪBU TEORIJAS UN VĒSTURES KATEDRA

MASU MEDIJU NOZĪME DEMOKRĀTIJĀ
BAKALaura DARBS

Autore: PLK 4.semestra studente **Māra Elizabete Bandeniece**

Studentes apliecības numurs: mb19107

Zinātniskā vadītāja: prof. Dr. iur. **Sanita Osipova**

RĪGA 2022

Anotācija

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt masu mediju nozīmi un lomu demokrātiskā valstī, kā arī kāda ir saikne un mijiedarbība starp tautu, masu medijiem un tiesisku demokrātisku valsti.

Mijiedarbība starp tautu, masu medijiem un valsts iekārtu nodrošina, ka tauta un valsts ievēlētie pārstāvji spēj komunicēt ar viens ar otru – tādā veidā gan tauta, gan valsts kopumā kļūst politiski attīstītāka.

Tiek aplūkoti dažādi autoru darbi: gan latviešu autori, tostarp Artūra Kuča, Jāņa Plepa darbi, gan ārzemju autori – Jirgens Hābermass (*Jürgen Habermas*), Māršals Makluens (*Marshall MacLuhan*), Džeimss Medisons (*James Madison*) u.c.

Pētīt autoru darbus no dažādām valstīm un no dažādiem laika periodiem ir nozīmīgi, lai varētu analizēt darba tēmas aktualitāti.

Darba tēmas pētīšanai izmantoti Latvijas Republikas tiesību akti un citu valstu tiesību akti, kā, piemēram, Amerikas Savienoto Valstu tiesību regulējumu – vārda brīvības un preses brīvības vēsturiskās nozīmēs dēļ Amerikas Savienotajās Valstīs.

Atslēgas vārdi: demokrātija, masu mediji, vārda brīvība, preses brīvība, sabiedrība, dezinformācija.

Abstract

The aim of this bachelor's thesis is to analyse the role and meaning of mass media in a democratic state as well as the relationship between the people of the state, the state which is an independent democratic state and mass media itself.

Interaction between the people of the state, mass media and the state provides the opportunity to communicate with one another – that gives the opportunity for the people of the state and the state itself to grow and evolve politically.

The thesis contains an analysis of Latvian authors such as – Artūrs Kučs and Jānis Pleps as well as foreign authors such as – Jürgen Habermas, Marshall McLuhan, James Madison and others.

By analysing Latvian authors as well as foreign authors it is possible to make conclusions about the role of mass media in a democratic state.

The author of this thesis has analysed laws of The Republic of Latvia and laws from other countries, such as The United States of America, because of the historic significance of freedom of speech and freedom of the press in The United States of America.

Key words: democracy, mass media, freedom of speech, freedom of the press, society, misinformation.

Satura rādītājs

Ievads.....	5
1. MASU MEDIJU JĒDZIENS DEMOKRĀTISKĀ IEKĀRTĀ	7
1.1. Demokrātijas jēdziens	7
1.2. Sabiedrības jēdziens	8
1.3. Preses brīvības jēdziena vēsture	9
1.4. Oficiālo izdevēju loma demokrātijā	14
1.5. Sabiedriskie mediji	15
1.6. Privātie mediji	18
2. MASU MEDIJI – DAĻA NO TIESISKI DEMOKRĀTISKAS VALSTS.....	23
2.1. Masu mediju jomas speciālistu tiesības un pienākumi.....	23
2.2. Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes un Sabiedrisko elektronisko plašsaziņu līdzekļu padomes analīze	24
2.3. Masu mediji nedemokrātiskās valstīs	26
3. VĀRDA UN PRESES BRĪVĪBAS APDRAUDĒJUMI.....	29
3.1. Dezinformācijas problemātika	29
3.1.1. Dezinformācijas sekas Krievijā.....	31
3.1.2. Dezinformācija Covid-19 pandēmijas laikā.....	32
3.2. Satura pārvaldīšana internetvidē.....	33
KOPSAVILKUMS.....	35
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS.....	36

Ievads

21. gadsimtā tehnoloģiju attīstība ir notikusi straujāk nekā jebkad iepriekš. Ir attīstījušies internetresursi, viedierīces, radušās dažādas sociālo mediju platformas – tehnoloģiju attīstības process ietekmē ne tikai ikviena ikdienu, bet arī globālos procesus. Informācijas daudzums ir lielāks nekā jebkurā citā pasaules vēstures posmā.

Līdz ar straujo tehnoloģiju attīstību un informācijas apjoma pieaugumu rodas arī sekas. Kaut arī tehnoloģijas mainās – cilvēks savā būtībā un tātad arī procesi, kas notiek sabiedrībā, paliek tādi paši. Tehnoloģiju attīstība, masu mediju izveide ir nesusi daudz labumu un ikvienam ir iespēja būt informētam par jebkuru tēmu, jebkurā mirklī. Taču, ņemot vērā cilvēces vēsturi, cilvēks vienmēr izmantos iespēju kādu tehnoloģiju vai, šajā darba kontekstā masu mediju platformas, ar negatīvu mērķi.

Darba tēmas aktualitāte ir nozīmīga īpaši tagad, jo pašreizējiem globālajiem procesiem, piemēram, Krievijas iebrukums Ukrainā un Covid-19 pandēmija, būs liela ietekme uz to kāda pasaule izskatīsies pēc 20 vai pat 10 gadiem. Turklāt vēsturē nozīmīgi posmi un brīži vienmēr izceļ un rada redzamas problēmas, kas sabiedrībā ir jau krietni ilgāk. Dažādas krīzes cēlonis kādai problēmai vai procesam, bet gan sekas.

Darba mērķis ir izpētīt masu mediju ietekmi mūsdienās un to nozīmi demokrātijā un aplūkot kāda ir mijiedarbība starp jēdzieniem: tauta, masu mediji un tiesisku demokrātisku valsti. Autore vēlas pieminēt, ka izvēlēta darba tēma skar dažādas nozares – gan tiesību zinātņi, politikas zinātņi un arī žurnālistikas jomu. Tādēļ ir skaidroti jēdzieni, kas nav piederoši tiesību zinātnei, taču, lai būtu iespējams pētīt šo darba tēmu ir nepieciešams aplūkot arī citu nozares, proti, žurnālistikas nozari un politikas zinātņi.

Pētījumā autore izmanto dažādu autoru darbus, kas pētījuši bakalaura darba tēmai būtiskus jautājumus. Darbā izmantoti gan latviešu autoru darbi, tostarp Artūra Kucā, Jāņa Plepa u.c. darbi, gan ārzemju autori – Jirgens Hābermass (*Jürgen Habermas*), Māršals Makluens (*Marshall MacLuen*), Džeimss Medisons (*James Madison*) u.c. Pētīt autoru darbus no dažādām valstīm un no dažādiem laika periodiem ir nozīmīgi, lai varētu analizēt darba tēmas aktualitāti. Darba tēmas pētīšanai izmantoti Latvijas Republikas tiesību akti un citu valstu tiesību akti, piemēram, Amerikas Savienoto Valstu tiesību regulējums par internetvides jautājumiem.

Mērķu sasniegšanai tika izmantota salīdzinošā jeb komparatīvā metode un vēsturiskā metode. Vēsturiskā metode tika izmantota pētot literatūru un autorus no dažādiem vēstures posmiem, lai varētu veidot objektīvu jēdzienu definīciju. Papildus vēsturiskiem autoriem tika izmantota arī mūsdienu autori. Tika izmantota salīdzinošā metode, lai varētu pētīt dažādu vēstures posmu juristu, filozofu darbus un viņu jēdzienu definīcijas. Darba tēmas izpētei tika izmantoti arī dažādi tiesību akti.

Darba pirmajā nodaļā un tās apakšnodaļās tiek aplūkots masu mediju un demokrātijas jēdziens kā arī preses brīvības jēdziena ģenēze un evolūcija. Otrajā un trešajā nodaļā tiek aplūkota masu mediju mijiedarbība ar demokrātijas jēdzienu un kādas sekas ir radušās masu mediju izmantošanai negatīvu mērķu sasniegšanai.

1. MASU MEDIJU JĒDZIENS DEMOKRĀTISKĀ IEKĀRTĀ

1.1. Demokrātijas jēdziens

Demokrātijas jēdziena ģenēze un evolūcija ir izteikti plašs temats, tādēļ autore vēlas pieminēt, ka šo jēdzienu skatīs un analizēs sākot no apgaismības laikmeta. Vārda brīvības un preses brīvības jēdzieni, kā mēs tos izprotam mūsdienās, strauji attīstījušies tieši apgaismības laikmetā.

Vārds “demokrātija” etimoloģiski radies grieķu valodā *dēmokratía* [δημοκρατία] no vārdu savienojuma “*dēmos*” [δῆμος, latv. val. – tauta] un “*krátos*” [κράτος latv. val. – valdība].¹

Demokrātijas ideoloģija jau atrodama Senajā Grieķijā un demokrātija pati par sevi ir visvecākā valsts forma.²

Autorei liekas būtiski pieminēt, ka mūsdienu plaši izmantotais jēdziens “demokrātija” ir bieži izmantots demokrātiskas republikas vietā. Varētu teikt, ka republika ir kā priekšnoteikums, lai pastāvētu tiesiska demokrātija. Proti, lai valsts vara tiešām piederētu tautai, valsts varas pārstāvjus jābūt ievēlētām proporcionālās vēlēšanās, Latvijā – likumdevējam. Pretējā gadījumā var rasties situācijā, kurā nav līdzsvars starp vairākumu un mazākumu.

Bez proporcionālām vēlēšanām vairākums var negatīvi izmantot spēka pozīciju un neņemt vērā mazākuma vajadzības. Džeimss Medisons (*James Madison*, 1751-1836) šādu atziņu deva Amerikas Savienoto Valstu Konstitūcijas veidošanas laikā – ir svarīgi nodrošināt, ka minoritātes tiesības tiek ievērotas, neskatoties uz to, ka vēlēšanās ir “zaudējušas”.³ Tātad valsts iekārtu, demokrātisko republikas sistēmu, veido ne tikai balsu vairākums, bet arī minoritāte, taču tai, protams, ir mazāka teikšana, nekā vairākumam.

Apgaismības laikmeta filozofs Džons Loks (*John Locke*, 1632-1704) skaidro, ka demokrātijas idejas pamatā ir sabiedrības un varas savstarpēja vienošanās jeb sabiedriskā līguma teorija.⁴ Proti, sabiedrība ierobežo daļu no savas brīvības, proti, ierobežo cilvēka visautļautību, lai paši būtu pasargāti no šīs visatļautības.

¹ Ījabs, I., *Demokrātija*, Nacionālā enciklopēdija. [tiešsaiste].

Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/130264-demokratiija>. [Aplūkots: 03.03.2022.]

² Dišlers, K., *Demokrātiskās iekārtas valsts pamati*, A. Gulbis Rīga, 1931, 8.lpp.

³ Hamilton, A., Madison, J., Jay, J., *The Federalist Papers*, Courier Corporation, 2014, p. 41.

⁴ Locke, J., ed. Laslett, P., *Two Treatises of Government*, Cambridge University Press, 1988, p. 332.

Dž. Loks arī izceļ, ka šādā gadījumā katrs cilvēks atsevišķi (un tātad arī visa sabiedrība kā viens kopums) piekrīt vairākuma principam jeb piekrīt, ka noteicošo nosaka sabiedrības vairākums.⁵ Jāpiemin, ka Dž. Loks arī noteica, ka svarīgs aspekts demokrātiskas iekārtas pastāvēšanai ir republikānisms.

Ir būtiski izcelt, ka republikāniska iekārta nozīmē, ka varu nevar nodot vienai personai – vara pieder tautai un tautai nekādā gadījumā šī piederība netiek samazināta.⁶

Jirgens Hābermass (*Jürgen Habermas*), kuru var uzskatīt par ietekmīgākajiem demokrātijas jēdziena teorētiķiem mūsdienās, īpaši Eiropas Savienības kontekstā, ir izteicies, ka ir trīs pamatprincipi uz kuriem tiek būvēta jebkura demokrātiska kopiena.

Pirmkārt, katrai personai ir nodrošināta pilsoniskā un privātā autonomija, brīvība un vienlīdzība. Privātā autonomija nosaka arī prasību pēc personas pamattiesībām, tostarp apziņas un vārda brīvības.

Otrkārt, kopienai ir kāda konkrēta birokrātiska iekārta cauru kuru tiek nodrošināta kopienas darbība.

Treškārt, ir nepieciešama pilsoniska vienotība, kas ir veids kā tiek integrēta politika, proti, attiecīgajai demokrātiskajai kopienai ir nepieciešama kaut kāda kopīga īpašība, ideoloģija u.tml., lai būtu iespējams veidot politisko dzīvi.⁷

1.2. Sabiedrības jēdziens

Var droši teikt, ka gan tiesību zinātne, gan demokrātijas jēdziens ir nesaraujami saistīts ar sabiedrības jēdzienu. Pirmkārt, tiesību zinātne akadēmiskajā kontekstā ir sociālā zinātne un, otrkārt, demokrātijas koncepts ir neiedomājams bez sabiedrības jēdziena — kā jau tika aplūkots darba iepriekšējā apakšnodaļā.

Šajā nodaļā tiks aplūkots jēdziena “pilsoniskā sabiedrība” koncepts un nozīme — pilsoniskās sabiedrības jēdziens ir šaurāks nekā vārds sabiedrība, jo, izmantojot šo jēdzienu, saprot, ka tiek aplūkota kāda konkrēta sabiedrībā konkrētā valstī, reģionā u.tml.

⁵ Locke, J., ed. Laslett, P., *Two Treatises of Government*, Cambridge University Press, 1988, p. 332.

⁶ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I., *Konstitucionālās tiesības*, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. 98.—99. lpp.

⁷ Habermas, J., translated by Cronin C., Venzke, I., *The Crisis of the European Union in the Light of a Constitutionalization of International Law*, *The European Journal of International Law* Vol. 23 no. 2, 2012, Oxford University Press.

Pilsoniskās sabiedrības jēdziens sastāv no divām daļām. Pirmkārt, pilsoniskā sabiedrībā ikvienam indivīdam nav šķēršļu komunicēt un sadarboties ar citiem indivīdiem.⁸

Indivīdu savstarpējo komunikāciju un sadarbību autore skaidro kā dažādus tiesiskā demokrātiskā valstī privātā sektora izpausmes veidus – piemēram, uzņēmējdarbību un visus tā ietverošos aspektus (proti, paši uzņēmēji un to tiesības un pienākumi un, piemēram, patērētāji – to tiesības un pienākumi).

Pilsoniskās sabiedrības jēdzienam otrs aspekts ir saistīts ar komunikāciju un sadarbību ar valsts publisko sektoru – proti, ka īstenojas tiesiskuma un atklātības princips no valsts puses, lai ikviens var uzzināt savas tiesības, pienākumus, uzzināt informāciju par dažādu jautājumu risināšanu utt.⁹

Sabiedrības jēdziens un tāpat arī pilsoniskās sabiedrības jēdziens ir stūrakmens demokrātijas jēdzienam. Sabiedriskā līguma teorija, kurā noteikts, ka cilvēks atsakās no daļas savas neierobežotās brīvības, patvaļas un egoisma un sevi pakļauj valsts varai, kas visiem izdod noteikumus lai paši būtu pasargāti no citu cilvēku patvaļas un neierobežotas brīvības rīcības sekām.

Sabiedriskā līguma teorija ir arī tiesiski demokrātiskas valsts princips, jo katrai tiesībai un brīvībai, kas tiek sniegta cilvēkam, ir arī robežas un darbības rāmji. Piemēram, vārda brīvībai arī var būt dažādi ierobežojumi, taču ierobežojumi nodrošina, ka arī citiem tiek nodrošināta vārda brīvība.

1.3. Preses brīvības jēdziena vēsture

Tiesiski demokrātiskā valstī preses brīvība un vārda brīvība kopumā ir vitāls priekšnoteikums demokrātijas pastāvēšanai. Autore šo atziņu pamatos analizējot vairāku tiesību filozofu un juristu demokrātijas jēdziena definīcijas dažādos laika posmos, tostarp arī mūsdienu tiesību zinātnieku atziņas.

Pasaules vēstures kontekstā preses brīvības jēdziens pirmo reizi kā juridisks termins tika izmantots apgaismības laikmetā. Kaut arī preses brīvība publiskajā telpā tiek saistīta ar Amerikas Savienoto Valstu konstitūcijas izveidi, preses brīvības

⁸ LNS projekts “LNS darbības stiprināšana - 2018”, Projekta līguma identifikācijas Nr. 2018.LV/NVOF/DAP/MAC/026/17, Projekta 2.1. apakšaktivitātes “Informatīvā kampaņa “Pilsoniskā līdzdalība un naida novēršana”” tematisko materiālu kopas 1. izdevums “Pilsoniskā līdzdalība”. [tiešsaistē]. Pieejams: https://www.lns.lv/files/text/SIF_2018_izdevums_1.pdf. [Aplūkots: 23.05.2022.]

⁹ Ibid.

jēdziens juridiskā kontekstā tika izmantots 1766. gadā Zviedrijā “Izteikšanās brīvības pamatlikumā” [zviedru val. – *Tryckfrihetsförordningen*].¹⁰

Taču par preses brīvības konceptu pirmo reizi izteicās un argumentēja Džons Miltons (*John Milton*, 1608 – 1674) “*Areopagica*”, kurā filozofs argumentē, ka personai jādod iespēju izvēlēties starp dažādiem viedokļiem, tādējādi veidojot savu viedokli, jo “zūd iespēja tapt gudram, ja nezina, ka pastāv ļaunums” [angļu val. – “*what wisdom[e] can there be to choose [...] without the knowledge of evil?*”].¹¹

Autores ieskatā, Dž. Miltons ne tikai vēstīja, ka ir nepieciešams cenzūras aizliegums, bet, ka tieši t.s. “ļautie” vai “nepareizie” viedokļi ir tie, kas stiprina sabiedrības intelektu un padara cilvēkus par gudriem. Ja iespēja dzirdēt vai lasīt atšķirīgus viedokļus cilvēkam netiek dota, tad sabiedrība nevar attīstīties un augt un tātad arī valsts nevar attīstīties un augt.

Ļaunums pats sevi iznīcina, jo nereti šādiem viedokļiem trūkst loģisks pamatojums vai racionāls skaidrojums. Katras personas viedokli var pārbaudīt un analizēt tikai tad, ja ir pieejami plašs spektrs ar citiem viedokļiem – tieši tad, kad pastāv arī “ļauti” viedokļi, persona var pārliecināties par sava viedokļa patiesumu un, protams, attiecīgi pats var pārbaudīt sava iekšējā saprāta labumu un sirdsapziņu.

Taču jāpiebilst, ka Dž. Milтона laikā sabiedrības uzskati par to, kas ir “labs” un “ļauts” bija visnotaļ skaidri. Tie kaut kādā mērā atšķīrās no mūsdienu sabiedrības uzskatiem par to, kas ir “labs” un “ļauts”, bet neskatoties uz to, bija skaidri zināmas morālās robežas.

Pēc autores domām, šīs robežas mūsdienās nav tik izceltas. Protams, katram cilvēkam ir uzskats par to, kas ir ļauts vai labs, bet mūsdienas arvien novērojama liela viedokļu daudzveidība – katrs cilvēks pats lemj, kas ir labs vai ļauts un neiespajojas no sabiedrības “kopējiem” uzskatiem.

Autore vēlas piebilst, ka iespējams šī lielā viedokļu daudzveidība vienmēr ir pastāvējusi un mūsdienās to ir vieglāk novērot, pateicoties tehnoloģiju un internetresursu attīstībai.

¹⁰ Veinberga, S. *Cik aizsargāta ir vārda brīvība.*, Latvijas Vēstnesis, Nr. 176/177, 17.05.2000. [tiešsaistē].
Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/6409>. [Aplūkots: 02.04.2022].

¹¹ Milton, J., ed. Hales, J.W., *Areopagica*, Clarendon Press series, 1874, p.18.

Egīls Levits ir izteicis, ka ir būtiski, ka Latvija aktīvi iestājas par tiesiskumu un pret atklāto domu un vārda brīvības cenzūru, tostarp interneta vidē, vienalga no kuras puses tā nāktu.¹²

Attīstoties dažādām tehnoloģijām – īpaši interneta videi un interneta resursiem – attīstījies veids kā sabiedrība komunicē. Komunikācijas veidu attīstībai ir nozīmīga ietekme arī uz valsts darbību. Jau 1964. gadā Māršals Makluens (*Marshall McLuhan*, 1901 – 1988) analizēja kā mediju attīstība ietekmē valsts varu.

Kā piemēru Makluens izmanto Romas impērijas varu – varu bija iespējams realizēt tik plašā teritorijā. Roma izmantoja papirusu skrūļļu rakstībai, bet arī dažādu dokumentu izveidei. Taču tikai ar papirusu vien nepietika – Romai bija svarīgi realizēt savu varu plašā teritorijā – tātad bija nepieciešamo ceļi pa kuriem būtu iespējams pārvadāt papirusos esošo informāciju.¹³

1960. gados Makluens salīdzināja Romas papirusus un ceļus ar radio un televīziju – jo ātrāk un vairāk informāciju ir iespējams komunicēt citiem, jo ir iespējams iegūt lielāku varu.¹⁴

Mūsdienās informācijas ceļi, protams, ir kļuvuši par īsāki un informācijas aprīte ir nesalīdzināmi ātrāka, taču pat to nevar salīdzināt ar mūsdienu tehnoloģiju attīstību.

Latvijā preses brīvība ir nostiprināta Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 100.pantā. Kaut arī tā pašlaik esošajā Satversmes redakcijā nav *expressis verbis* ietverta, ar vārda brīvības jēdzienu Latvijas tiesībās saprot gan šaurāko jēdzienu “preses brīvību”, kas attiecas vairāk uz žurnālistikas, mediju un citu šīs nozares pārstāvjiem, gan plašāko jēdzienu, kas attiecas uz visiem sabiedrības locekļiem jeb tiesības iegūt un savus uzskatus bez cenzūras.¹⁵

1922. gadā, Satversmes sapulcē tika rediģēts 100. Satversmes pants (to laik – Satversmes 94.pants). Pantu papildināja ar otru teikumu, kas pašlaik ir arī redzams pašreizējā Satversmes redakcijā: “Cenzūra Latvijā ir aizliegta”.

Kaut arī sākotnēji varētu likties, ka 1922. gadā Latvijas preses kultūra vēl bija tikai pirmsākumos, jāatceras, ka preses brīvībai vienmēr ir bijusi īpaša nozīme latviešu vēsturei kopumā. Var minēt dažādus latviešiem nozīmīgus vēstures posmus, piemēram, Jaunlatviešu kustība aktīvi izmantoja dažādas publikācijas, lai komunicētu

¹² *Valsts prezidents: Latvijai ir jābūt vārda brīvības, nevis cenzūras pusē*, 07.05.2021. [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.president.lv/lv/valsts-prezidents-latvijai-ir-jabut-var-da-brivibas-nevis-cenzuras-puse>. [Aplūkots: 05.04.2022.].

¹³ McLuhan, M., *Understanding Media: The Extensions of Man*, New York: McGraw-Hill, 1964. p.92.

¹⁴ *Ibid.*, 93.p.

¹⁵ Kučs, A., Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības, 344.lpp

ar latviešiem, lai radītu latviešiem kopēju tautas apziņu. Jāpiemin arī “Pagaidu Valdības Vēstnesis” [“Pagaidu Valdības Westnesis”], kuru izveidoja 1918. gada 26. novembrī, ar mērķi informēt sabiedrību par likumiem un rīkojumiem, kas pilsoņiem ir jāievēro.¹⁶ Taču “Pagaidu Valdības Vēstnesī” bija informācijas ne tikai par juridiskiem un politiskiem jautājumiem, kas skāra Latvijas iedzīvotājus, bet arī dažādi ikdienas sludinājumi, paziņojumi un anekdotes. Iespējams tas bija ar mērķi, lai mudinātu interesi par valstij notiekošo un veidotu tiesisko apziņu Latvijas iedzīvotājiem.

1990. gadā tika pieņemts likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”, kas joprojām ir spēkā esošs tiesību akts. Likumā vēlreiz tiek izcelts Satversmes 100.pants, proti, vārda brīvība kā arī cenzūras aizliegums un papildus tiek aizliegta preses līdzekļu monopolizācija.¹⁷ Likuma tiesību normās var saredzēt, ka īpaši saredzēt cenzūras, preses monopolizācijas un jebkādu citu iejaukšanos preses darbībā aizliegumu – šādā rīcība no likumdevēja puses nav pārsteidzoša, ņemot vērā latviešu tautas 50 gadu piedzīvoto okupāciju un PSRS propagandas un cenzūras psiholoģisko ietekmi uz Latvijas iedzīvotājiem.

Pašlaik Latvijā preses un masu mediju jomu regulē:

- Latvijas Republikas Satversme;
- likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”;
- Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums;
- Sabiedrisko elektronisku plašsaziņas līdzekļu likums;
- Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums.

Svarīgi pieminēt, ka iepriekš minēto tiesību aktu uzskaitījums nav izsmeļošs – citos Latvijas tiesību aktos arī ir konkrētas tiesību normas, kas attiecas šīs jomas speciālistiem. Piemēram, masu mediju jomai attiecas arī Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 35. panta otrā daļa un Kriminālprocesa likuma 484.¹ pants.

Kaut arī vārda brīvība ir pamattiesība, kas nostiprināta visās tiesiski demokrātiskās valstīs (tāpat kā cenzūras aizliegums), jāizceļ, ka vārda brīvību, tātad arī preses brīvību, nevar uztvert kā visatļautību. Pastāv dažādi vārda brīvības ierobežojumi – taču jāpiemin, ka ierobežojumi ir nesaraucjami ar vārda brīvības būtību.

¹⁶ *Pagaidu Valdības Vēstnesis*, Nr.1, 14.12.1918., 1.lpp.

¹⁷ Likuma “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” 1.pants.

Ierobežojumi veidoti ar mērķi – lai nodrošinātu, ka demokrātiskā iekārta var pilnvērtīgi darboties.

Var secināt, ka, lai vārda brīvības ierobežojumi ir tie, kas nodrošina, ka ikvienam ir vārda brīvība. Autore vēlas šo tēzi salīdzināt ar Amerikas Savienoto Valstu Neatkarības deklarācijā [angļu val. – *United States Declaration of Independence*] ietverto teikumu: “Mēs uzskatām šādas pamattiesības par pašsaprotamām: visi cilvēki ir radīti vienlīdzīgi, Radītājs tiem ir devis zināmas neatņemamas tiesības, starp tām ir tiesības uz dzīvību, brīvību un tiekšanos pēc laimes [...]”¹⁸ Tiesības tiekties pēc laimes [angļu val. — *pursuit of happiness*] ir būtisks arī vārda un prese brīvības kontekstā.

Šī principa pamatā ir doma, ka ikvienam ir tiesības tiekties pēc laimes, ciktāl tas neaizskar citas personas tiesības tiekties pēc laimes. Tātad arī šajā principā ir ierobežojums — līdzīgi kā vārda brīvībai. Lai varētu nodrošinātu kādu tiesību ikvienai personai sabiedrībai, šī tiesība ir kaut kādā mērā arī jāierobežo, ar mērķi, ka kāda persona neizmanto šo tiesību, lai ierobežotu vai pat atņemtu citai personai šo tiesību.

Tātad, lai vārda brīvību var nodrošināt ikvienam, tā ir jāierobežo, lai kāds ar savu vārda brīvību nevar aizskart citas personas tiesības, tostarp arī vārda brīvību.

Būtiski pieminēt, ka vārda brīvība ietver gan tiesības paust savus uzskatus un viedokli, gan tiesības iegūt jeb piekļūt informācijai. Demokrātiska tiesiska valsts nevar pastāvēt bez abām iepriekšminētajām tiesībām. Lai tauta, kurai pieder valsts vara, varētu piedalīties valsts politiskajos procesos, un tādejādi kļūtu par politiski aktīvu (arī valsts kopumā politiskā ziņā aktīvāk progresē), tad ir vitāli, ka tautai ne tikai ir instruments kā paust savu viedokli, proti, vārda brīvība, bet arī ir piekļuve informācijai.

Tikai patiešām informēta tauta spējīgi izlemt un ievēlēt valsts pārstāvjus, kuri pārstāv tās intereses, kas attiecīgajā valsts vēstures posmā ir nepieciešami, lai valsts varētu sekmīgi attīstīties. Protams, arī neinformēta sabiedrība var piedalīties politiskajos procesos, taču šādā gadījumā valsts kopumā nav politiski aktīva. Lai nodrošinātu, ka valsts kopumā ir politiski aktīva, un tādejādi var arī attīstīties, tad ir nepieciešama informēta un politiski aktīva tauta.

Masu medija loma politikā vienmēr ir bijusi īpaši nozīmīga – it īpaši saiknē starp politiķiem un tautas daļu, kuri ir aktīvi vēlētajī. Jau Senās Romas laikā bija zināms, cik svarīga ir informācija par politiķu opozīciju, lai iegūtu vēlētajū balsis. Piemēram, *Commentariolum Petitionis* tiek aprakstīts kā pirmsvēlēšanu aģitācijā ir nepieciešams

¹⁸ Latviešu valodas tulkojums no: Birģelis, M. *Laimes un taisnīguma kolīzija tiesību zinātnē*, Jurista Vārds, 15.02.2021. [tiešsaistē.]

ne tikai sevi padarīt populāru sabiedrības vidū, bet “ja iespējams, samazināt oponentu popularitāti ar skandāliem, noziegumiem, viņu iekārēm un kukuļdošanām”.¹⁹

1.4. Oficiālo izdevēju loma demokrātijā

Kā jau iepriekš minēts – jau kopš 1918. gada Latvijā ir bijis oficiālā izdevēja institūts, 1918. gada “Pagaidu Valdības Vēstneša” lomu mūsdienās ieņem “Latvijas Vēstnesis”, kas atbilstoši Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 2.pantam ir Latvijas Republikas oficiālais izdevums.²⁰ Taču jāpiemin, ka ir būtiski redzama atšķirība starp “Pagaidu Valdības Vēstnesi” un mūsdienu “Latvijas Vēstnesi”. “Latvijas Vēstneša” saturā redzami tikai tiesību aktu, dažādi oficiālie paziņojumi, tostarp tiesu nolēmumi, promocijas darbi utt. Pretēji vēsturiskajam “Pagaidu Valdības Vēstnesim”, kurā, kā autore jau iepriekš minēja, bija redzama arī ikdienas dzīves un nepieciešamību atspoguļojums – dažādi sludinājumi, ikdienas komentāri un raksti u.c., kas padarīja publikāciju ikdienišķāku.

Protams, abu oficiālo izdevumu mērķi ir balstīti uz principu, kas mūsdienas redzams Satversmes 90.pantā: “Ikvienam ir tiesības zināt savas tiesības.”.²¹ Pēc autores domām, 1918. gadā bija vitāli ietvert gan Satversmi, gan arī vēlāk pieņemtos likumus (piemēram, 1924. gadā pieņemto Preses likumu) kopā ar sabiedrības “ikdienišķām raizēm”, piemēram, ka ir atrasts kādam piederošs zirgs vai humoristiski gadījumi no vēlēšanām.²² Tas veicināja cilvēku ieinteresētību valsts darbībā, brīdī, kad bija nepieciešams sabiedrības, latviešu tautas atbalsts. Bija nepieciešams nodrošināt, ka sabiedrība saprot un vismaz aptver, ko likumdevējs dara, turklāt veicināt tautas tiesisko apziņu. Ikdiena sludinājumu un tiesisko regulējumu paziņošana vienviet iespējams liecina par to, ka mūsdienās sabiedrība ir nedaudz zaudējusi ieinteresētību tiesībās, jo tas tiek atsevišķi nodalīts no citu publikāciju un preses aprites. Protams, mūsdienās ietvert visus likumu grozījumus un noteikumus būtu neiespējami un nepraktiski, jo tiesību normu apjoms ir pārāk liels, lai to realizētu.

Oficiālais izdevēja galvenais uzdevums ir informēt ikvienu Latvijas privātpersonu, lai tā būtu informēta par tiesību aktos esošo regulējumu un to grozīšanu.

¹⁹ Cicero, Marcus Tullius, ed. Shackleton, D.R. *Commentariolum Petitionis*, Harvard University Press, 2002, p. 441

²⁰ Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 2.panta pirmā daļa.

²¹ Latvijas Republikas Satversme, 90.pants.

²² Raksts “*“Pagaidu Valdības Vēstnesis” jaunās valsts balss*”, [tiešsaistē].

Pieejams: https://www.lv.lv/?menu=par_mums&sid=125. [Aplūkots: 15.03.2022.].

Ar oficiāla izdevēja dibināšanu, likumdevējs nodrošina, ka no savas puses ir garantējis Satversmes 90.panta realizāciju. Šīs normas subjektiem nav noteikts pienākums zināt savas tiesības – nevienā demokrātiskā valstī nevarētu nodrošināt, ka visi tās iedzīvotāji precīzi zina savas tiesības. Ir būtiski nodrošināt, ka persona nevar aizbildināties ar to, ka nezina tiesības, taču formulējums Satversmes 90.pantam ir nozīmīgs arī cita iemesla dēļ. Frāze “tiesības zināt savas tiesības” ietver sevī konceptu, ka zināt savas tiesības nāk par labu tikai sev pašam, jo tas nav nofrāzēts kā pienākums pret valsti, bet gan pienākums personai pašai pret sevi.

Lai novērstu iepriekšminēto problēmu, ka personas, kas nav tiesību zinātnes speciālisti, varētu izprast tiesību aktos ietvertās normas, Eiropas Savienības Publikācijas birojs (Eiropas Savienības oficiālais izdevējs ir Eiropas Savienības Oficiālais Vēstnesis) veido dažādus Eiropas Savienības tiesību aktu kopsavilkumus un tiesību konsolidētās versijas.²³ Par vēl vienu būtisku aspektu oficiālo izdevēju nozarē skaidro Eiropas Savienības Publikācijas biroja vadītājs Rūdolf Valters Štromaijers (*Rudolf Walter Strohmeier*), kurš pauž, ka “ir būtiski pareizo līdzsvaru starp oficiālās informācijas labas pieejamības nodrošināšanu un vienlaikus ļaut privātā sektora uzņēmumiem izmantot šīs informācijas piedāvātās biznesa iespējas.”²⁴

Tātad kaut arī oficiālā izdevējam viennozīmīgi ir neatņemama loma demokrātiskā valstī, ir valsts arī nedrīkst monopolizēt tiesību aktu publikāciju nozari, pretējā gadījumā tas var radīt tiesību zinātnes speciālistu viedokļu, komentāru un kritikas trūkumu, kas arī ir nepieciešama demokrātiskā valstī – lai var attīsties un progresēt tiesību zinātnes joma un tātad arī valsts likumdošanas sistēma kopumā.

Autore vēlas izcelt, ka oficiālo izdevēju joma un būtība ir saistīta drīzāk ar atklātības principa un tiesiskuma principa īstenošanu, nekā ar vārda un preses brīvību, tādēļ darba ietvaros oficiālo izdevēju nozīme šī darba ietvaros netiks padziļinātāk skatīta.

1.5. Sabiedriskie mediji

Sabiedriskie mediji jeb sabiedriskie elektroniskie plašsaziņas līdzekļi ir kapitālsabiedrības, kuras visas kapitāla daļas pieder valstij.²⁵ Taču būtisks princips sabiedrisko mediju realizēšana ir neatkarības princips, proti, valstij jānodrošina

²³ *Jurista Vārds Oficiālais izdevējs mūsdienās: starp informācijas pieejamību un drošību*, Jurista Vārds, 12.09.2017., Nr. 38 (992), 8.-12.lpp.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums, 4.panta pirmā daļa.

sabiedrisko mediju neatkarība – mediji ir brīvi no jebkādas politiskas un ekonomiskas iejaukšanās to darbībā.²⁶ Šo pazīmi ir būtiski izcēl, jo tieši mediju neatkarības princips nodrošina, ka valsts nevar izmantot medijus kā propagandas instrumentu – neskatoties uz to, ka sabiedrisko mediju visas kapitāla daļas pieder valstij, valsts ne tikai nedrīkst iejaukties tā satura veidošanā, bet Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likumā noteikts, ka sabiedriskiem medijiem jānodrošina objektivitāte, neitralitāte un īpaši izcelta ir viedokļu daudzveidība.²⁷

Latvijā sabiedriskie mediji ir SIA “Latvijas Radio” (turpmāk – Latvijas Radio) un SIA “Latvijas Televīzija” (turpmāk – Latvijas Televīzija).²⁸ 2013. gadā tika apstiprināta Latvijas Sabiedrisko Mediju (turpmāk – LSM) izveide, kas nodrošināja Latvijas televīzijas un Latvijas Radio apvienotu platformu.²⁹

Ja oficiālā izdevēja pamatuzdevums ir informēt sabiedrību par aktuālām likumdevēja darbībām kā arī par aktualitātēm valsts tiesību zinātnes jomā kopumā, tad sabiedrisko mediju pamatuzdevums ir informēt sabiedrību par pārējām valstij aktuālām tēmām un nozarēm – tostarp par pasaulē aktuālām tēmām.

Līdz ar Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma pieņemšanu 2020. gadā tika arī izveidota Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (turpmāk – SEPLP). SEPLP izveide nodrošināja, ka tiek izdalītas divas būtiskas funkcijas, ko agrāk pildīja tikai Nacionālā elektronisko plašsaziņu līdzekļu padome (turpmāk – NEPLP). Proti, SEPLP ir valsts kapitāldaļu turētāja, taču NEPLP nodrošina, ka medijos tiek ievērots Latvijas tiesiskais regulējums šajā jomā. Pirms SEPLP izveides, sabiedriskie mediji bija nonākuši situācijā, kurā NEPLP pārstāvēja mediju intereses, taču vienlaikus arī sodīja par dažādiem administratīviem pārkāpumiem.³⁰

Latvijā sabiedrisko mediju jomā ir izteikta kritika par nepietiekamu finansiālo atbalstu sabiedrisko mediju jomā – izteikts, ka nevar nodrošināt pietiekami kvalitatīvu žurnālistiku. Par to arī liecina, SEPLP priekšsēdētāja amata noteiktais atalgojums, ko arī Saeima atzina par nepietiekamu un attiecīgi to arī palielināja.³¹

²⁶ Ibid., 3.panta pirmā un otrā daļa.

²⁷ Ibid. 3.panta ceturtnā daļa

²⁸ Ibid., 4.panta otrā daļa.

²⁹ “*Vienotā sabiedriskā medija koncepcija*”, Nacionālā elektronisko plašsaziņu līdzekļu padome, 08.02.2013. [tiešsaistē].

Pieejams: <https://www.neplpadome.lv/lv/sakums/sabiedriskie-mediji/jaunais-sabiedriskais-elektroniskais-medijs/> [Aplūkots: 18.03.2022.].

³⁰ Dulevska, A., *Sabiedrisko mediju pārvaldība: garais ceļš uz pārmaiņām*, LV portāls, 10.03.2021. [tiešsaistē].

Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/325728-sabiedrisko-mediju-parvaldiba-garais-cels-uz-parmainam-2021>. [Aplūkots: 10.03.2022].

³¹ Ibid.

Sabiedrisko mediju koncepts kopumā ir saņēmis kritiku – visbiežāk izteikta kritika par to, ka sabiedriskie mediji tikai formāli ir neatkarīgi no valsts, taču patiesībā rīkojas valsts interesēs. Piemēram, filozofs Noams Čomskis (*Noam Chomsky*) ir izteicis, ka nedemokrātiskās valstīs propagandas medijus var salīdzinoši viegli atpazīt. Taču to ir grūtāk redzēt sistēmās, kurās mediji sevi uzskata par “runas brīvības līderiem”, jo kritika un daudzveidīgi viedokļi tiek uzklausīti, taču tie ieņem sekundāru lomu.³²

Pēc autores domām, juridiskā terminoloģija šajā nozarē nav pietiekami vienota. Katrā likumā jēdziens “masu medijs” tiek noformulēts ļoti dažādi, kaut arī pēc konteksta ir redzams, ka ar sniegtajiem jēdzieniem ir domāts viens un tas pats. Tiek izmantots jēdziens “nacionālie mediji” vai, piemēram, Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā tiek izmantots jēdziens “plašsaziņas līdzekļi”, taču likumā “Par presi un citiem masu informācijās līdzekļiem” – jēdziens “masu informācijas līdzekļi”. Turklāt iepriekšminētajā likumā tiek atsevišķi izdalīts jēdziens “prese”, kas rada vēl lielāku klāstu ar apzīmējumiem, kas faktiski apzīmē vienu jēdzienu – “masu mediji”.

Arī pētot dažādus avotus par šo jomu, novērojama liels klāsts ar dažādiem jēdzieniem, turklāt nereti dažādi mediju veidi tiek apzīmēti ar vienu jēdzienu vai arī analizēti kopīgi, piemēram, jēdziens “masu medijs” tiek lietots kā sinonīms sabiedriskajiem medijiem.

Autores ieskatā, jēdziens “plašsaziņas līdzekļi” nav pietiekami precīzs, jo var radīt iespaidu, ka jēdziens sevī ietver tikai tehnoloģijas, paņēmienus, veidus – līdzekļus – ar kuru palīdzību tiek veidots saturs. Likumdevējs acīmredzot ir vēlējies izmantot latviešu terminoloģiju bez anglicismiem “masu medijs”, taču rezultātā ir izveidots vēl viens juridisks termins, kas faktiski nav visaptverošs – proti, savā būtībā neietver žurnālistu un citu šī jomas speciālistu darbu un pašu saturu, kas tiek radīts.

Pēc autores domām, būtu nepieciešams izmantot terminoloģiju, ko izmanto paši šīs jomas speciālisti. Piemēram, terminu “plašsaziņas mediji” izmanto Biedrības “Latvijas Mediju ētikas padome” savā ētikas kodeksā.³³ Savukārt terminus kā “masu informācijas līdzekļi” vai “plašsaziņas līdzekļi” netiek izmantoti masu mediju jomā vai arī tos izmanto ļoti reti.

³² Chomsky, N., Herman, E.S., *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*, Knopf Doubleday Publishing Group, 2011, p. 2.

³³ Biedrības “Latvijas Mediju ētikas padomes” Ētikas kodeksa 1.1. punkts.

Kaut arī nereti tiek kritizēta juridiskā terminoloģija tās neskaidrības dēļ, autore vēlētos piebilst, ka juridisko terminu vienotības nodrošināšana ir būtisks solis, lai veicinātu sabiedrības uzticību valstij un tātad arī likumpaklausīgāku sabiedrību kopumā.

1.6. Privātie mediji

Pretēji pirmo divu skatīto mediju veidiem, privātie mediji jeb komerciālie mediji ir dažādi privātā sektora uzņēmumi, visbiežāk sabiedrības ar ierobežotu atbildību, kas veci darbības mediju jomā. Latvijā tieši privāto mediju uzņēmumi visbiežāk ir saņēmuši kritiku par zemāku kvalitāti. Tie tiek asociēti drīzāk ar lētu un izklaidējošo saturu, nevis ar informatīvi izglītojošo saturu (kā to dara sabiedriskie mediji).³⁴

Privāto mediju loma demokrātiskā sabiedrībā ir nepieciešama – ne tikai uzņēmējdarbības attīstībai, bet, pēc autores domām, tieši privāto mediju saturs atspoguļo sabiedrību. Šī tēze ir pamatota, jo, pretēji sabiedriskajiem medijiem, privātie mediji tiek finansēti no patērētāja pieprasījuma, kas rodas no reklāmām, proti, finansējums iegūst no reklāmas ieņēmumiem.³⁵

Protams, privāto mediju galvenais uzdevums ir gūt peļņu (no saimnieciskā uzņēmējdarbības viedokļa). Tieši šis ir būtisks aspekts, jo šādā veidā medijs var būt neatkarīgs no valsts un citu interesēm. Taču vienlaikus rodas situācija, kurā nepieciešamība gūt peļņu īpaši ietekmē kādu saturu medijs veido tikai savai auditorijai bez vēlmes veidot informatīvi vērtīgu vai oriģinālu saturu.³⁶

Iespējams tas nav pārsteidzoši, ka Latvijas sabiedrība vairāk izmanto privātajos medijos informācijas iegūšanai, nekā sabiedriskajiem medijiem.³⁷ Protams, tas nav liels pārsteigums, jo acīmredzot cilvēki meklē informāciju tajos portālos, internetvietnēs, platformās un citur, kur viedoklis sakrīt ar viņu pašu viedokli. Rezultātā rodas situācija, kurā cilvēks sāk izslēgt iespējamību, ka pastāv citi racionāli

³⁴ Buiķe, I., *Sabiedrisko mediju tradīcija Eiropā*, "LVportāls", 28.02.2019. [tiešsaiste].

Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/302358-sabiedrisko-mediju-tradicija-eiropa-2019>. [Aplūkots: 05.04.2022.]

³⁵ Buiķe, I., *Sabiedrisko mediju tradīcija Eiropā*, "LVportāls", 28.02.2019. [tiešsaiste].

Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/302358-sabiedrisko-mediju-tradicija-eiropa-2019>. [Aplūkots: 05.04.2022.]

³⁶ Dagilis, K., *Nacionālie komerciālie mediji no grām: Latvijas mediju vides daudzveidība*, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 189.lpp.

³⁷ Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome, *Pētījums: Latvijas iedzīvotāji visbiežāk informāciju iegūst televīzijā un sociālajos tīklos*, 18.03.2021.[tiešsaiste].

Pieejams: <https://www.neppladome.lv/lv/sakums/padome/padomes-sedes/sedes-sadalas/petijums-latvijas-iedzivotaji-visbiezak-informaciju-iegust-televizija-un-socialajos-tiklos.html>. [Aplūkots:07.04.2022].

viedokļi un rodas liela viedokļu polarizācija. Polarizācija ir diskusiju un debašu trūkuma sekas.

Tai pat laikā šai problēmai nav īstenojams risinājums, jo nevar arī noteikt kādu informāciju cilvēks drīkst vai nedrīkst meklēt vai lasīt. Autore vēlas pieminēt, ka, protams, šajā gadījumā ir runa par informācijas iegūšanu nelikumīgā veidā.

Demokrātiskas valsts iezīme ir dažādu viedokļu pastāvēšana, pat, ja viedoklis, kuru kādā internetportālā vai televīzijas raidījumā dzirdi, ir pretējs paša viedoklim. Būtiski pieminēt, ka līdz viedokļu dažādībai arī jābūt cilvēku savstarpējai cieņai un tolerancei. Šajā aspektā var arī pieminēt Satversmes 95. panta pirmo teikumu, kurā noteikts, ka valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu.

Par tolerances nepieciešamību tiesiski demokrātiskas valsts pastāvēšanai ir izcili izteicies Maikls Vallers (*Michael Waller*):

“Tas [pasargāt demokrātiju, neupurējot vārda brīvību] ir iespējams, ja esam tolerantī vieni pret otru. Taču tolerancei jābūt abpusējai. Ja viena cilvēku grupa, kas aizstāv vienas vērtības, tās cenšas uzspiest otrai, kurai tuvākas citas vērtības, – tās ir demokrātijas beigās.”³⁸

Būtiski pieminēt, ka sociālo mediju platformām ir īpatnība – jebkura persona var ne tikai paust savu viedokli, bet arī jebkura persona šo informāciju var arī saņemt un atrast. Kaut arī lielākoties sociālo mediju platformām ir minimālais vecumu ierobežojums no kura ir iespējams kļūt par platformas lietotāju, nav mehānisms, kas varētu pietiekami nodrošināt, ka šo vecuma ierobežojumu ievērotu. Protams, no tehnoloģiju attīstības līmeņa šo varētu nodrošināt, taču, autores ieskatā, no juridiskā skatupunkta šādos gadījumos rastos dažādas tiesību normu kolīzijas – piemēram, tiesības uz privāto dzīvi, datu aizsardzību un

Mūsdienās problemātika ir radusies ar sociālo mediju platformām, piemēram, “Twitter”, “Meta” (iepriekš zināms kā “Facebook”) un citām. Autore apskatīs divus būtiskākos aspektus, kas saistīti ar sociāliem mediju platformām.

Pirmkārt, kaut arī šīs sociālo mediju platformas sākotnēji tika dibinātas kā privātas kompānijas, tās ar laiku ir kļuvušas par “publicly-traded” kompānijām, proti, tās nereti tiek kritizētas, jo tās aptver un spēj komunicēt ar tik plašu cilvēku loku, turklāt dažādo platformu lietotāji ir no visas pasaules – iedzīvotāji no dažādām valstīm.

³⁸ Brikmane, E., *Noklusējot patiesību, paši uzbrūkam savām vērtībām*, “LVportāls”, 04.10.2018. [tiešsaistē]. Pieejams: https://lvportals.lv/viedokli/299177-noklusejot-patiesibu-pasi-uzbrukam-savam-vertibam-2018#_ftnref1. [Aplūkots: 15.04.2022.]

Nereti lielās sociālo mediju platformas tiek salīdzinātas ar viduslaiku rātslaukumiem, kuros tika pārdotas dažādas preces, gan nozīmīgākās politiskās runas tika izteiktas tieši pilsētas centros. Līdzīgi kā mūsdienās sociālo mediju platformās jebkāda politiskā karjera ir neiedomājama bez kampaņas, kas tiek vadīta sociālo mediju platformās.

2022. gada aprīlī šis aspekts īpaši tiek analizēts “*Twitter*” kompānijas akciju pārdošanas dēļ tās lielākajam investoram – rezultātā “*Twitter*” visticamāk kļūs līdz 2022. gada beigām vai 2023. gada sākumā par privately-traded kompāniju.³⁹

Otrs aspekts sociālo mediju platformu problemātikā, ko autore vēlas analizēt ir vai minētajām kompānijām attiecas tie paši noteikumi, kas attiecas uz dažādām žurnālistikas jomas kompānijām, piemēram avīzēm. Proti, vai tās atbild par saturu, ko izliek tās lietotāji vai arī platformu jāuzskata par publisko telpu, kurā nevar cenzēt vai ierobežot cilvēka vārda brīvību. Amerikas Savienoto Valstu tiesību regulējums šajā jomā nosaka, ka interneta platformu kompānijas neatbild par saturu, ko tās lietotāji pauž internetvidē.⁴⁰

Taču regulējums ir saņēmis kritiku – no vienas puses tiek kritizēts, ka kompānijas izmanto savas tiesības jeb “*content moderation policies*” [latv. val. tulkojums – “saturu vadīšanas politika”] politisku apsvērumu dēļ.⁴¹ Vienlaikus kompānijām ir tiesības regulēt kāds saturs tiek izlikts uz attiecīgajām platformām. Tādejādi rodas situācija, kurā platforma bauda t.s. “redīgēšanas tiesības” [angļu val. – *publishing rights*] un vienlaikus nav atbildīgas par saturu, kas tiek izlikts.

Šis sociālo mediju problemātikas aspekts ieguva daudz uzmanības 2021. gada janvārī, kad platformā “*Twitter*” tika aizliegta piekļuve tā laika Amerikas Savienoto Valstu prezidentu Donaldu Trampu. Kaut arī daļēji “*Twitter*” administrācija tika slavēta par šādu soli, tā arī saņēmu kritiku. Kritikas pamatā bija arguments, ka, ja ir iespējams aizliegt piekļuvi vienai no ietekmīgākajām politiskajām personām pasaulē,

³⁹ MacMillan, D., Siddiqui, F., Lerman, R., Telford, T., *Elon Musk acquires Twitter for roughly \$44 billion*, “The Washington Post” 25.04.2022., [tiešsaiste].

Pieejams: <https://www.washingtonpost.com/technology/2022/04/25/twitter-elon-musk-deal/>.

[Aplūkots:26.04.2022.]

⁴⁰ U.S. Code, Title 47: Telecommunications, §230. Protections for private blocking and screening of offensive material.

⁴¹ Feeney, M., *Big Tech and Free Speech*, February 2021. [tiešsaiste].

Pieejams: <https://www.cato.org/policy-report/january/february-2021/big-tech-free-speech>. [Aplūkots: 15.02.2022]

tad kādēļ netiek liegta piekļuve, piemēram Taliban “spokesperson” joprojām ir piekļuve “*Twitter*” kontam.⁴²

Papildus minētajai problemātikai nereti tiek kritizēta algoritmu pielietošana sociālo mediju platformās. Algoritmi tiek izmantoti, lai ne tikai veidotu saturu, kas atbilst variācī lietotāja interesēm, bet ar laiku izslēgtu saturu, ko algoritms nosaka kā “lietotājam neinteresējošs” saturs (angļu val. – *content tailoring*).⁴³ Šis aspekts rada situāciju, kurā sociālo mediju platformu algoritmi veicina viedokļu polarizāciju, kas savukārt veido šķēršļus veidot demokrātiski tiesisku un tolerantu, cieņpilnu vidi sabiedrībā.

Polarizācijai internetvidē ir īpaši negatīva ietekme uz sabiedrību, jo var rasties iespaids, ka attēloti un paustie viedokļi internetā precīzi ataino realitāti. Visbiežāk polarizācija novērojama dažādās komentāru sadaļās, kurās cilvēki izsakās asi un pilnībā noliedzot otra cilvēka izteikto. Protams diskusijas un debates ir tikai vēlamas, taču pēc autores domām, produktīvu diskusiju un debašu rezultāts jeb sekas nekad nav polarizācija.

Tieši krīzēs un dažādos sabiedrībā nozīmīgos mirkļos polarizācija ir novērojama visspilgtāk. Piemēram, Covid-19 pandēmijas laikā novērojama sabiedrības polarizācija. Turklāt, šajā gadījumā ne tikai sabiedrības vidū bija novērojama polarizācija, bet arī starp valdību un daļu no sabiedrības. Šādas situācijas ir īpaši problemātiskas, jo no vienas puses valsts vara ir tautai – ja tautai, valsts varai, un valsts varas ievēlētajiem pārstāvjiem ir pretēji uzskati, tad ir vēl sarežģītāk veidot dialogu un mērķtiecīgi risināt krīzes situāciju.

Par polarizācijas negatīvo ietekmi sabiedrībā jau apgaismības laikmetā izteicās Džordžs Vašingtons (*George Washington, 1732-1799*) un Tomass Džefersons (*Thomas Jefferson, 1743-1826*), kuri vēstīja, ka politisko viedokļu polarizācija veido cilvēkā negatīvas emociju izpausmes, kas tikai skādē sabiedrības izaugsmei – skaudība un nepatiesu ziņu vēstīšana.⁴⁴ Dž. Vašingtons izcili izsaka to, ka jebkuras tiesiski demokrātiskas valsts pamatā ir jābūt satiecībai un patiesībai.

⁴² Asenso, J., *Twitter hasn't suspended Afghanistan's president, but they have suspended two their accounts*, Politifact, 23.08.2021. [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.politifact.com/factchecks/2021/aug/23/instagram-posts/twitter-hasnt-suspended-afghanistans-president-the/>. [Aplūkots: 09.04.2022].

⁴³ Feeney, M., *Big Tech and Free Speech*, February 2021. [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.cato.org/policy-report/january/february-2021/big-tech-free-speech>. [Aplūkots: 15.02.2022]

⁴⁴ Bramson, A., *Understanding Polarization: Meanings, Measures, and Model Evaluation*, University of Chicago Press, 2017, p. 118.

Protams, viedokļu daudzveidība, diskusijas, debates, argumentēti viedokļi palīdz attīstīt sabiedrību un valsti kopumā – tas ir kādēļ arī tiesiski demokrātiskās valstīs pastāv divas vai vairākas politiskās partijas, kas visbiežāk arī nepiekrīt viena otrai dažādos jautājumos. Arī Georga Jelineka (*Georg Jellinek*, 1851 – 1911) trīs elementu teorijā ir ietverta vienotas valsts tautas jēdziens. Atbilstoši G. Jelineka trīs elementu teorijai, valsts veidojas no trīs elementiem. Proti, ir nacionāla valsts teritorija [vācu val. – *Staatsgebiet*], nacionāla valsts tauta [vācu val. – *Staatsvolk*], un valsts vara [vācu val. – *Staatsgewalt*].⁴⁵

Nacionālās valsts tautas jēdziens liecina, ka tauta šajā kontekstā ir domāta kā vienota tauta – vismaz kaut kādā mērā. Minētajā trīs elementu teorijas kontekstā vienojošais elements tautai ir tā vienota nacionālās valsts jēdzienā.

Autore vēlas izcelt, ka, ja sabiedrībai nav vienota mērķa uz kuru tā tiecas, tad diskusijas un debates nebūs produktīvas. Sabiedrībai, kas ir daļa no tiesiski demokrātiskas valsts ir jābūt vienotām vērtībām. Bez vienotām vērtībām un vienota mērķa nevar neko sasniegt.

⁴⁵ Jellinek, G., *Allgemeine Staatslehre*, O. Häring, 1905, the University of California, 381 - 420 S.

2. MASU MEDIJI – DAĻA NO TIESISKI DEMOKRĀTISKAS VALSTS

2.1. Masu mediju jomas speciālistu tiesības un pienākumi

Masu medijiem, kā jebkurai citam uzņēmumam Latvijā, jābūt reģistrētam Uzņēmumu reģistrā kā masu informācijas līdzeklim.⁴⁶ Profesija, kas ir specifiska tieši masu mediju jomai un nevienai citai jomai ir žurnālistu profesija. Protams, masu mediju nozarē ir virkne citu profesiju, taču autore vēlas analizēt tieši žurnālistu darba specifiku, jo dažādi raidījumu rediģētāji, producenti, režisori u.c. ir profesijas, kas raksturīgas arī citām jomām.

Lai izprastu masu mediju nozares saikni ar tiesību jomu, ir sākotnēji jāskata un jāanalizē mediju jomas izpratne par to kādas tiesības un pienākumi piemīt tās piederošiem speciālistiem un profesijas pārstāvjiem.

Žurnālistiem ir virkne ar tiesībām un pienākumiem, taču lielākā daļa ir dažādas ētikas normas, kas nosaka žurnālistu ētikas standartus un vienlaikus nodrošina profesionālu kvalitāti. Piemēram, Biedrības “Latvijas Mediju ētikas padome” (turpmāk – Latvijas Mediju ētikas padome) ir 10 ētikas pamatprincipi.⁴⁷ Tostarp ir, piemēram, faktu un viedokļu nošķiruma princips un konfidencialitātes princips. Daži principi Latvijas Mediju ētikas padomes Ētikas kodeksā iespējams tiesību zinātnes jomas pārstāvjiem liekas atpazīstami no citiem Latvijā esošiem pamatprincipiem, kas atrodami dažādos Latvijas nacionālajos tiesību aktos. Piemēram, autorei īpaši interesants likās informācijas iegūšanas un izmantošanas princips, kas nosaka, ka medijiem, tātad tostarp arī žurnālistiem, ir pienākums iegūt pēc iespējas vairāk auditorijai būtiskas informācijas.⁴⁸ Būtiski pieminēt, ka salīdzinot Latvijas Mediju ētikas padomes ētikas kodeksu ar dažādiem citu valstu ētikas kodeksiem vai starptautiskām normām ir redzams, ka par pamatu ir ņemts 1971. gada 24. novembra *The Charter of Munich: Declaration of the Duties and Rights of Journalist* [latv. val. — Minhenes Harta: Žurnālistu pienākumu un tiesību deklarācija, turpmāk – harta].⁴⁹

⁴⁶ Likums par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem 9.pants.

⁴⁷ Biedrības “Latvijas Mediju ētikas padome” Ētikas kodeksa 4. punkts.

⁴⁸ Ibid. 4.6. punkts

⁴⁹ The Charter of Munich Declarations of the rights and duties of journalists, 24.11.1971. [tiešsaiste].

Pieejams: <https://graphism.fr/wp-content/uploads/2017/03/charter-of-munich-english.pdf>. [Aplūkots: 12.04.2022].

Minētajā hartā redzami žurnālistu 10 pienākumi un 5 tiesības, kas savā būtībā ir tādi paši kā Latvijas Mediju ētikas komisijas ētikas kodeksa punkti, piemēram, konfidencialitātes princips – hartā: *“keep professional secrecy and do not divulge the source of information obtained in confidence”*. Papildus principa nostiprinājumam ētikas kodeksos, šis princips arī ir nostiprināts likumā “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”.⁵⁰

Tiesību normas, kas konkrēti regulēti specifiski šo profesiju ir maz. Piemēram, Kriminālprocesa likumā 2020. gadā tika veikti grozījumi kuros nostiprināja, ka mediju pārstāvji var ierakstīt audio ierakstus tiesas sēdes laikā, iepriekš informējot tiesu⁵¹ Turklāt žurnālisti to var darīt bez īpašas atļaujas no tiesas, pretēji citām personām, kas nav ne tiesas darbinieki vai žurnālisti. Taču būtiski izcelt, ka žurnālistu tiesības nedrīkst skatīt atrauti no procesa dalībnieku tiesībām, proti, žurnālistam jārespektē procesu dalībnieku tiesības uz privāto dzīvi. Augstākā tiesa atzinusi, ka žurnālists, informējot tiesu par audioierakstu veikšanu, vienlaikus tātad arī informējot procesa dalībniekus, rada situāciju kurā procesa dalībnieks spēj izvērtēt vai informāciju, kuru pauž vēlas vēlāk redzēt plašsaziņas medijos.⁵² Pēc autores domām, šis normas aspekts var radīt negatīvas situācijas, kurās procesa dalībnieki tiesas zālē nevēlētos sniegt visu patieso informāciju dažādu apsvērumu dēļ.

Mūsdienās sabiedrības kopējā uzticēšanās tradicionāliem medijiem ir strauji samazinājusies un ne tikai Latvijā, bet visā pasaulē kopumā.⁵³

2.2. Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes un Sabiedrisko elektronisko plašsaziņu līdzekļu padomes analīze

Kā jau iepriekšējā nodaļā autore minēja, Latvijā darbojas divas padomes - Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome (turpmāk – NEPLP) un Sabiedrisko elektronisko plašsaziņu līdzekļu padome (turpmāk – SEPLP). Latvijas atgūtās neatkarības sākuma laikā, proti 1990. gados, tika izveidota Latvijas radio un televīzijas padome (vēlāk – Nacionālā radio un televīzijas padome). Minētā padome tika izveidota ar mērķi uzraudzīt, ka raidorganizācijas jeb mediju organizācijas

⁵⁰ Likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” 22.pants.

⁵¹ Kriminālprocesa likuma 484.¹ pants.

⁵² Augstākās tiesas 29.06.2021 lēmums Nr. SKA-905/2021 (670002621), 7. punkts.

⁵³ Buiķe, I., *Mediju uzticības krīze Latvijā – kā to pārvarēt*, “LVportāls”, 14.11.2019. [tiešsaiste].
Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/310448-mediju-uzticibas-krize-latvija-ka-to-parvaret-2019>.
[Aplūkots:07.04.2022.]

ievērotu likumus un lai būtu nodrošināta vārda un preses brīvība. 2010. gadā tika izveidota NEPLP, kas pārņēma iepriekšminētās padomes pienākumus un saistības.⁵⁴

NEPLP kompetencē ietvertie pienākumu uzskaitījums ir visnotaļ dažāds, proti, daži pienākumi ietver sevī ļoti šauru loku ar iespējamām rīcībām, turpretī daži pienākumi ir daudz plašāk interpretējami.

Piemēram, Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 60. panta pirmās daļas 1. punktā noteikts, ka tā ir atbildīga par retranslācijas atļauju reģistru, ko var uzskatīt par precīzu un ne plaši interpretējumu pienākumu. Savukārt iepriekšminētā panta 12. un 13. punktā noteikts, ka NEPLP ir jāveicina medijpratību un veido programmas politiku atbilstoši Latvijas nacionālajām interesēm.⁵⁵

NEPLP atzinusi kā prioritāti aizsargāt informatīvo telpu – praktiski tas izpaužas kā dažādu mājaslapu piekļuves ierobežojumus skatītājiem. Šo darbību padome pastiprināti ir veikusi kopš 2022. gada 24. februāra – kad Krievija uzsāka iebrukumu Ukrainā.⁵⁶ Būtiski pieminēt, ka šāda kompetence tika dota NEPLP jau 2020. gadā – NEPLP ir dotas tiesības vērtēt vai attiecīgā plašsaziņas līdzekļu īpašnieka patiesā labuma guvējs ir vai nav pakļauts dažādām Eiropas Savienības vai Amerikas Savienoto Valstu sankcijām.⁵⁷

Masu mediju padomes līdzīgas kā NEPLP ir sastopamas arī daudzās citās valstīs, ne tikai Latvijā. Būtiski pieminēt, ka vairākumvalstīs tās ir neatkarīgas padomes, kuras darbojas uz t.s. self-regulatory [latv. val. – pašnoteikšanās] principa pamata. Vairākas šāda veida padomes ir arī kļuvušas par The Alliance of Independent Press Councils of Europe dalībvalstu pārstāvēm, piemēram, Igaunija, Austrija, Francija, Vācija u.c.⁵⁸

⁵⁴ Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome: *Vēsture*, 17.02.2022. [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.neplpadome.lv/lv/sakums/padome/vesture.html>. [Aplūkots: 08.03.2022.]

⁵⁵ Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likuma 60.pants.

⁵⁶ Helmane, I., *Lai stirprinātu informatīvo telpu, ierobežo piekļuvi nelegālajam saturam*, “LVportāls”, 07.04.2022. [tiešsaiste].

Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/339740-lai-stiprinatu-informativo-telpu-ierobezo-piekluvi-nelegalajam-saturam-2022>. [Aplūkots: 24.04.2022].

⁵⁷ Elektronisko plašsaziņas līdzekļu 18.pants.

⁵⁸ The Alliance of Independent Press Councils of Europe: Members. [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.presscouncils.eu/members>. [Aplūkots:15.04.2022.]

2.3. Masu mediji nedemokrātiskās valstīs

Lai varētu analizēt masu mediju nozīmi demokrātijā, ir nepieciešams arī aplūkot tēmas pretējo tēzi, proti, masu mediju ietekmi nedemokrātiskās valstīs.

Šajā darba ietvaros autore nedemokrātiskās valsts jēdzienu izmanto kā jebkura valsts, kas neatbilst Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk — ANO) demokrātijas jēdziena izpratnei. Kaut arī ANO neatbalsta nevienu konkrētu valsts iekārtas modeli, ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācijas preambulas pirmajos vārdos ietverta demokrātijas pamatprincipu būtība: “Mēs, Apvienoto Nāciju Tautas, apņēmībā [...]”.⁵⁹

Vairākkārt ir pierādījies, ka masu mediju izmantošana nedemokrātiskās valstīs izpaužas kā propagandas izplatīšana. Nedemokrātiskās valstīs, totalitāros režīmos, masu mediji ir neatņemama īpašība.

Bez masu medijiem ir nepiespējams nodrošināt vienotu un identisku informācijas plūsmu sabiedrībai. Totalitāros režīmos ir vitāli nodrošināt, ka visi mediji vēsta idejas un viedokļus, kas saskan ar attiecīgo režīmu – pretējā gadījumā režīms var strauji sabrukt. Pēc autores domām, totalitāros režīmos šī masu mediju maksimālā izmantošana ir īpaši svarīga režīma izveides sākumā, lai nodrošinātu, ka visa informācija – šajā gadījumā propaganda – tiek visur sludināta.

Kā autore jau darba pirmajā nodaļā minēja, tiesiski demokrātiskas valsts pamatprincips, no kura varētu argumentēt, ka izriet visi pārējie demokrātiskas valsts principi, ir vārda brīvības princips; tātad arī preses brīvības princips, kas izriet no vārda brīvības principa.

Kaut arī propagandas izplatīšana nereti ir nesaraucama ar cenzēšanu, autorei, liekas svarīgi pieminēt, ka teorētiski ne vienmēr cenzūra ir nepieciešama – ja propagandas izplatīšanas apjoms ir pietiekami liels un pietiekami plānveidīgi izstrādāts, cenzūra nav nepieciešama, jo “citāda” informācija vai viedokļi tiek apspiesti un pazūd lielajā propagandas plūsmā. Turklāt, ja propaganda tiek izplatīta pietiekami konkrēti un stratēģiski, tad arī sabiedrība sniegto informāciju neapšaubā.

Kaut arī propagandas jēdziens mūsdienās lielākoties saistās ar 20. gs. vēsturi, vārds “propaganda” etimoloģiski izcēlis no latīņu valodas – *propagare* [latv. val. tulk. – izplatīt]. Vārds “cenzūra” etimoloģiski radies no latīņu valodas vārda *censere* [latv. val. tulk. – aplēse].

⁵⁹ United Nations: *United Nations Charter*, [tiešsaistē.] Pieejams: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>. [Aplūkots: 23.05.2022.]

Preses brīvības kontekstā Ķīnas Tautas Republika ir novērtēta 175. vietā no kopumā 180 valstīm.⁶⁰ Nereti tiek uzskatīts, ka cenzūra tiek izmantota, lai apslēptu viedokļus, kas kritizētu Ķīnas Tautas Republikas politisko sistēmu. Jāizceļ, ka cenzūra tiek vairāk izmantota, lai samazinātu iespēju, ka cilvēki kolektīvi apvienotos ar mērķi apgāzt esošo valsts varu. Kolektīva apvienošanās tiek preventīvi apturēta – ja tiek konstatēts, ka vairākas personas apvienojas “domubiedru vienībās”, tad visas iesaistītās personas automātiski tiek cenzētas.⁶¹

Jebkurā valsts politiskā sistēmā masu mediji ir nepieciešami – tikai ir svarīgi nošķirt, kuram tie ir nepieciešami. Demokrātiskā valstī tie ir nepieciešami tautai – lai sabiedrībai jāiegūst informācija un, pamatojoties uz sniegto informāciju, tā var iesaistīties politiskajos procesos. Protams, tā kā tiesiski demokrātiskā valstī valsts vara pieder tautai, tad šīs varas ietekmes apjoms lielā mērā ir atkarīga kāda un cik daudz informācijas tautai ir pieejama.

Nedemokrātiskā valstī masu mediji arī ir nepieciešami, taču tie ir nepieciešami valsts varai, nevis sabiedrībai – lai būtu iespējams kontrolēt informācijas plūsmu un tās saturu ar mērķi noturēt valsts varas pozīciju, cik vien ilgi iespējams.

Var secināt, ka sabiedrības informētība par politiskajiem procesiem ir nozīmīga jebkurā no abām minētajām valsts formām; tikai atšķiras, kam ir pieejama vairāk patiesas informācijas – sabiedrībai vai valsts politiskajiem līderiem.

Jo sabiedrība zina vairāk, jo lielāka vara ir tautas rokās un *vice versa* – ja valsts varas pārstāvjiem ir vairāk informācija vai lielāka kontrole pār to, tad tā var realizēt lielāku kontroli pār tautu.

Secinot, ka masu medijiem ir liela ietekme un nozīme jebkurā valsts formā var izdarīt vēl vienu secinājumu – masu mediji ir tikai instruments ar ko var gan pozitīvi ietekmēt sabiedrību, gan arī negatīvi to ietekmēt.

Pozitīvais vai negatīvais rezultāts ir atkarīgs no, pirmkārt, informācijas satura – vai informācija, kuru sniedz sabiedrībai ir nozīmīga, nepieciešama un tās saturs ir pamatots.

⁶⁰ Repnikova, M., *Media Oversight in Non-Democratic Regimes: The Perspectives of Officials and Journalists in China*, Annenberg School for Communication, University of Pennsylvania, 2015. p. 2. [tiešsaiste].

Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/326172930_Media_Oversight_in_Non-Democratic_Regimes_The_Perspectives_of_Officials_and_Journalists_in_China. [Aplūkots: 13.04.2022].

⁶¹ King, G., Pan, J., Roberts, M. E., *How Censorship in China Allows GOVERNMENT Criticism but Silences Collective Expression*, American POLITICAL Science Review, May 2013, p. 2. [tiešsaiste].

Pieejams: <https://gking.harvard.edu/files/gking/files/censored.pdf>. [Aplūkots: 13.04.2022]

Otrkārt, vai informācija, ko sniedz ir patiesa un tās izplatīšanas mērķis ir informēt un izglītēt sabiedrību.

Nedemokrātiskās valstīs masu medijus izmanto ar negatīvu mērķi – apslāpēt sabiedrībai nepieciešamu informāciju, apslēpt patiesu informāciju.

Autorei liekas būtiski pieminēt, ka nedemokrātisku valstu masu mediju izmantošana citādāk iespaido globālos procesus mūsdienās, nekā senāk. Proti, jebkurai personai ir pieejama informācija vai šajā gadījumā propaganda, kas tiek izplatīta nedemokrātiskās valstīs. Var secināt, ka mūsdienās propagandas un dezinformācijas izmantošana ietekmē ne tikai valsti, kurā šī informācija tiek izplatīta, bet arī valstis citviet pasaulē, it īpaši kaimiņvalsts vai valstis, kurā sabiedrība komunicē tādā pašā valodā.

3. VĀRDA UN PRESES BRĪVĪBAS APDRAUDĒJUMI

Šajā nodaļā autore aplūkos problemātiku masu mediju nozarē, kas pašlaik ir aktuāla. Protams – ir vēl daudz dažādu citu problēmjautājumu, kas ir apskatāmi, šajā nodaļā ņemot vērā aktuālos globālos procesus un notikumus, autore ieskatā, ir būtiski aplūkot šajā nodaļā analizētos aspektus. Proti, dezinformācijas ietekmi uz demokrātisku sabiedrību un augošās faktu pārbaudītāju jomas lomu demokrātiskā sabiedrībā.

3.1. Dezinformācijas problemātika

Mūsdienās dezinformācija ir kļuvusi ne tikai par lielāko problēmu demokrātiskas valsts pastāvēšanai, bet dezinformācija arī tiek izmantots kā ierocis, lai grautu tiesiski demokrātiskas valsts iekārtas pamatprincipus. Dezinformācijas būtību var salīdzināt ar propagandas jēdzienu – abiem jēdzieniem ir līdzīga būtība. Propaganda pilnībā atņem cilvēkam iespēju kritiski domāt, taču dezinformācija veicina nekritisku domāšanas pieeju. Gan propagandas un dezinformācijas mērķis ir aizvietot patiesību ar fiktīvu informāciju. Propaganda drīzāk asociējas ar dažādu valsts institūcijām, organizācijām un sabiedrības daļām, lai atbalstītu kādu politisko ideoloģiju. Dezinformācija tiek veidota tieši sabiedrības vidū, ar mērķi radīt neuzticību un šaubas.

Autore vēlas izcelt, ka ir nozīmīgi nošķirt dezinformāciju no informācijas, kas vēlāk atklājas, ka ir nepatiesa. Dezinformācijas jēdziena būtībā ir, pirmkārt, apzināta nepatiesu ziņu izplatīšana un, otrkārt, nepatieso ziņu izplatīšanas veicināšana ar mērķi radīt neuzticību uzticamiem masu medijiem. Ne vienmēr nepopulāru vai t.s. “alternatīvu viedokļu” paušanu var uzreiz raksturot kā dezinformāciju – svarīgi ir analizēt vai informācija ir tīši veidota ar mērķi radīt neuzticību un vai šīs ziņas tiek mērķtiecīgi izplatītas lielos apjomos.

Kaut arī vairāki masu mediju nozares un arī tiesību zinātnes speciālisti un pārstāvji ir centušies nospraust konkrētu dezinformācijas problemātikas būtības sakni, tas ir sarežģītāk nekā sākotnēji varētu likties.

Dezinformācijas sakne, protams, no vienas puses, ir straujā internetresursu – sociālo mediju platformu attīstība vai dažādu politisko līderu nākšana pie varas. Pēc autore domām ir svarīgi izcelt, ka masu mediju auditorijas, it īpaši sociālo mediju

platformu lietotāju, skaits ir tik ievērojami liels, ka, analizējot plašo dezinformācijas apjomu, ir būtiski ņemt vērā vairākus aspektus un to kopsakarību.

Ja meklē tikai vienu iemeslu dezinformācijas apjoma pieaugumam, no vienas puses, izmanto tādu pašu principu kā dezinformācijas izplatītāji un lasītāji – ka sarežģītiem procesiem un jautājumiem ir vienkāršas atbildes.⁶² Dezinformācijas jēdzienu jādefinē pietiekami konkrēti un precīzi, lai var maksimāli konkrēti un precīzi veikt nepieciešamās darbības, lai apkarotu dezinformācijas plašo apjomu. Autores ieskatā, būtu nepieciešams arī definēt kāda dezinformācija rada vislielāko negatīvo ietekmi sabiedrībā. Proti, nevajadzētu tērēt resursus, apkarojot informāciju, kas ir klaji muļķīga un nepamatota, piemēram, teorija par to, ka Somija neeksistē, jo tas ir Japānas un PSRS izgudrojums Aukstā kara laikā, lai sadalītu zvejošanas tiesības Baltijas jūrā.⁶³

Eiropas Savienībā ir veidoti dažādi dezinformācijas apkarošanas plāni. Piemēram, 2018. gadā Eiropas Komisija izdeva rīcības plānu dezinformācijas apkarošanai, kas satur četrus pīlārus:

1. Uzlabot Savienības iestāžu spējas atklāt, analizēt un atmaskot dezinformāciju.
2. Stiprināt koordinētu un kopīgu reaģēšanu uz dezinformāciju.
3. Mobilizēt privāto sektoru cīņai pret dezinformāciju.
4. Palielināt informētību un uzlabot sabiedrības izturētspēju.⁶⁴

Pēc autores domām, nozīmīgākais ir 3. pīlārs – dezinformācijas apkarošana izmantojot privāto sektoru. Tieši privātais sektors var kontrolēt dažādas masu mediju jomas – īpaši sociālo mediju platformas. Minētajā rīcības plānā noteiktas dažādas darbības, kas palīdz dezinformācijas apkarošanai, piemēram, viltus kontu t.s. “bot account” slēgšana. Būtiski pieminēt, ka rīcības plāna tieši izcelta viltus kontu slēgšana – ne kontu slēgšana personām, kuras pauž nepopulārus viedokļus.

⁶² Priedols, M., *Apsteigt dezinformāciju*, “LVportāls”, 16.05.2022. [tiešsaistē]. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/341016-apsteigt-dezinformaciju-2022>. [Aplūkots: 17.05.2022.]

⁶³ Curika, L., *10 jaunas sazvērestības teorijas, kurām noticēt jau ŠODIEN*, “Satori”, 14.10.2020. [tiešsaistē]. Pieejams: <https://satori.lv/article/10-jaunas-sazverestibas-teorijas-kuram-noticet-jau-sodien>. [Aplūkots: 20.04.2022.]

⁶⁴ Eiropas Komisija, *Kopīgais paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai, Rīcības plāns dezinformācijas apkarošanai*, 05.12.2018., Briselē.

3.1.1. Dezinformācijas sekas Krievijā

Iespējams ikviens no mums ir iedomājies — ja vien Krievijas tauta zinātu patiesību, viņi saprastu realitāti kādā viņi pašlaik dzīvo. Protams, Krievijas iedzīvotāji ir tikpat pārliecināti par to, kas ir patiesība, cik mēs esam pārliecināti. Atšķirība ir tāda, ka Latvijā, tiesiski demokrātiskā valstī, ir pieejama visa informācija un mēs esam spējīgi to izvērtēt un izdarīt secinājumus. Šī tiesība Krievijas tautai ir atņemta.

Ja valsts vara atņem tautai, un konkrētāk cilvēkam, iespēju veidot savus uzskatus un pašam analizēt visu pieejamo informāciju, tad valsts ar savu rīcību izsaka, ka tās tauta ir pārāk neizglītota un nespējīga racionāli domāt, tādēļ informāciju ir nepieciešams valstij “pateikt priekšā” tautai, kas tai ir jādomā. Protams, realitātē parasti ir tieši pretēji – melojot, valsts nodrošina savas rīcības attaisnojāmību. Ar šādu rīcību tautai arī tiek atņemta iespēja izglītoties. Tādā brīdī rodas diezgan paradoksāla situācija: valsts melo tautai, lai varētu iegūt no tās iedrošinājumu un pārliecību, ka valsts dara visu pareizi.

Pat tirāniskai varai ir nepieciešams sabiedrības “atbalsts” – pat, ja tas ir izveidots fiktīvi. Demokrātijas principus ir neiespējams izslēgt pat šādās situācijās, proti, tirāniskā vara fiktīvi izveido naratīvu, kurā sabiedrības vairākums atbalsta tirānisko varu — ar fiktīvi izveidotu vairākumu tiek nodrošināts valsts “tiesiskums”. Var secināt, ka pat tirāniska valsts vara apzinās, cik demokrātijas principi ir nozīmīgi un spēcīgi var ietekmēt tautu.

Autorei liekas svarīgi izcelt, ka nevis kādas informācijas izslēgšana ir atslēga dezinformācijas apkarošanai, bet gan visas informācijas iekļaušana publiskajā vidē. Ja pieļauj kādas konkrētas informācijas ierobežošanu, tad sākotnēji dezinformācija tiešām veiksmīgi varētu būt apkarota un iespējams ārkārtas situācijās tas ir arī pieļaujams. Jebkurai demokrātiskajai iekārtai jāaizsargā sevi pret spēkiem, kuri cenšas likvidēt demokrātiju valstī.⁶⁵ Dezinformācijas apspiešana var radīt pretēju situāciju kāda ir vēlama – kādas informācijas mērķtiecīga apspiešana var radīt vēl lielāku neuzticību ticamiem informācijas avotiem. Būtiski izcelt, ka dezinformācija nav problēmas cēlonis, bet gan sekas sabiedrības neuzticībai valsts ievēlētajai varai.

Informācijas ierobežošanas gadījumā būtiski pieminēt, ka jāizvērtē ne tikai kurš ir atbildīgs par informācijas ierobežošanu, bet kādas ir robežas informācijas ierobežošanai un kā var nodrošināt, ka institūts, kas ir atbildīgs par informācijas

⁶⁵ Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I., *Konstitucionālās tiesības*, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. 94. lpp.

ierobežošanu neizmanto pozīciju, lai veicinātu tieši pretējo paredzētajam mērķim, proti, dezinformācijas izplatīšanu un sliktākajā gadījumā, cenzūru.

3.1.2. Dezinformācija Covid-19 pandēmijas laikā

Dezinformācijas problemātika ir jautājums, kas analizēts vairākkārt un gandrīz visu sociālo mediju platformu pastāvēšanas laiku, taču publiskajā telpā tas īpaši tika analizēts un nonāca sabiedrības diskusijas lokā tieši Covid-19 pandēmijas (turpmāk – pandēmijas) laikā. Kaut arī skeptismu spilgti varēja saskatīt pandēmijas laikā ir svarīgi izcelt, ka polarizācija, kas bija vērojama pandēmijas laikā bija sekas citai problēmai, ne tikai dezinformācijai, kas cirkulēja sociālo mediju platformās. Autore ieskatā, ir divi iemesli polarizācijai un skeptiskam, kas bija redzams pandēmijas laikā, it īpaši rudens un ziemas mēnešos, kad Latvijā vīruss visplašāk izplatījās.

Pirmkārt, sabiedrība, nonākot situācijā kādā nekad nav iepriekš bijuši cenšas to izskaidrot ar dažādiem paņēmieniem – tie ne vienmēr ir racionāli vai loģikā balstīti pieņēmumi. Brīdī, kad cilvēks zaudē kontroli pār procesiem, kas norisinās pasaulē, sabiedrība kopumā cenšas kaut kādā mērā šo kontroli saglabāt.

Otrkārt, kaut arī daļa no dezinformācijas, pēc autores domām, ir panikas un neracionālas domāšanas sekas, liela daļa ir žurnālistikas daudzveidības trūkuma dēļ Latvijā. Latvijā ir dažādas masu mediju platformas, gan televīzijā un radio, gan drukātās žurnālu versijas, gan interneta portālos atrodami raksti. Pēc autores domām, iespējams skeptisms, par masu medijos vēstīto radās, jo tradicionāli ir uzskatīts, ka masu mediju pozīcija un “pienākums” ir kritizēt valsts varas pārstāvjus – asi analizējot to viedokļus un pozīcija par sabiedrībai nozīmīgām tēmām. Proti, ja masu mediju vai ekspertu viedoklis ir vienāds ar valdības viedokli, tad sabiedrība pieņem, ka attiecīgie ziņu vēstītāji ir uzpirkti.⁶⁶

Taču jāteic, ka kaut arī Latvijā ir masu mediju instrumentu daudzveidība, ne vienmēr saturiski ir iespējams nodrošināt viedokļu daudzveidību, lielākoties finansējuma trūkuma dēļ masu mediju nozarē.

⁶⁶ Utināns, A., *Cilvēks saprātīgais pret cilvēku ticīgo*, “LVportāls”, 10.12.2020. [tiešsaistē].
Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/322766-cilveks-sapratigais-pret-cilveku-ticigo-2020>.
[Aplūkots: 17.05.2022.]

3.2. Satura pārvaldīšana internetīdē

Līdz ar dezinformācijas apjoma pieaugumu internetā, ir izveidojusies jauna masu mediju nozare – faktu pārbaudīšanas joma [no angļu val. – fact-checking]. Būtiski nošķirt, ka faktu pārbaudītāju jēdziens ir mainījies laika gaitā. Senāk faktu pārbaudītāju definīcija bija saistāma ar faktu pārbaudīšanu pirms kāda raksta vai intervijas publicēšanas.⁶⁷

Internetā ir atrodamas dažādas ārzemju dibinātas mājaslapas, piemēram, “*PolitiFact*” (Amerikas Savienotās Valstis), “*FactCheck*” (Amerikas Savienotās Valstis), “*Full Fact*” (Lielbritānija) u.c. Arī Latvijā ir izveidojusies faktu pārbaudītāju joma – “*Re:Check*”.⁶⁸

“*Re:Check*” mērķis un uzdevumi ļoti līdzīgi kā iepriekšminētajiem ārzemju faktu pārbaudītāju mājaslapām. Jāteic, ka “*Re:Check*” ir īpaši izcelts, ka faktu pārbaudītāju komanda pārbauda rakstus, paziņojumus u. tml., kuru pamatā ir fakti, nevis vieodkļi – dažādu viedokļu izskatīšana un pārbaudīšana nav komandas kompetencē.⁶⁹

Šāds princips ir arī atbilstošs žurnālistu ētikas principiem, kas ietverti gan Žurnālistu asociācijas Ētikas kodeksā, gan darbā iepriekš skatītajā Biedrības “Latvijas Mediju ētikas padome” Ētikas kodeksā.

No vienas puses faktu pārbaudītāja koncepts ir inovatīvs, jo ir cilvēki, kuri fiziski lasa informāciju – pārbauda statistiku, rakstos izmantos citātus u.tml., ko dezinformētāji mēdz izmantot, lai pamatotu viltus ziņas. Taču jāpiemin, ka faktu pārbaudītāju komandas sastāv no citu jomu speciālistiem. Protams, tas ir tikai sagaidāms, jo šī joma pavisam nesen ir izveidojusies un tikai tagad sāk attīstīties.

Autores ieskatā, lai faktu pārbaudītāju joma tiktu izmantota lietderīgi un precīzi, tad būtu nepieciešams veidot faktu pārbaudītāju komandas, kurās, pirmkārt, tiek nodrošināts, ka nerodas interešu konflikti un, otrkārt, ka faktus pārbauda cilvēki, kuri: vai nu nav nevienas konkrētas jomas speciālisti un darbojas tikai minētajā nozarē (šādā scenārijā faktu pārbaudītāju nozarei būtu pietiekami jāattīstās); vai arī faktu pārbaudītājs pārbauda informāciju, kas skar jomu, kurā pats ir speciālists.

⁶⁷ Merriam-Webster dictionary, [tiešsaistē]. Pieejams: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/fact-check>. [Aplūkots: 02.03.2022.]

⁶⁸ Re:Baltica redakcija, *Re:Check*, 25.06.2019. [tiešsaistē]. Pieejams: <https://rebaltica.lv/2019/06/recheck/>. [Aplūkots: 16.04.2022.]

⁶⁹ Ibid.

Protams, pastāv arī variants, ka nākotnē šo jomu pārņemu mākslīgā intelekta tehnoloģijas, taču autore neuzskata, ka šāda rīcība veicinātu sabiedrības uzticību “pārbaudītajai” informācijai, bet gan vairotu skepsi. Kaut arī mākslīgais intelekts nākotnē visticamāk spētu šādās situācijās pārbaudīt statistiku, salīdzināt faktus utt., tas nekad nespētu aizvietot cilvēka radošumu, proti, interpretāciju katrā individuālajā situācijā.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma darba izstrādes rezultātā darba autore izvirza šādas tēzes:

1. Juridiskā terminoloģija masu mediju nozarē nav pietiekami vienota. Likumdošanas procesā ir nepieciešams izmantot terminoloģiju, ko izmanto paši šīs jomas speciālisti, lai tiesību normas, kas attiecas uz šo jomu būtu pietiekami saprotami tās pārstāvjiem.
2. Viedokļu dažādība stiprina sabiedrības intelektu. Ja iespēja dzirdēt vai lasīt atšķirīgus viedokļus cilvēkam netiek dota, tad sabiedrība nevar attīstīties un augt un tātad arī valsts nevar attīstīties un augt.
3. Dezinformācija, mazina toleranci sabiedrībā, ir pierādījums, ka kādā valsts posmā ir trūkusi komunikācija starp tautu un valsts ievēlētajiem pārstāvjiem. Rezultātā daļa no sabiedrības neuzticas valsts ievēlētajai varai.
4. Ja ierobežo piekļuvi informācijai, tad ir jāizvērtē kurš ir atbildīgs par informācijas ierobežošanu un nepieciešami rāmji iespējamai ierobežošanai, proti, jānodrošina, ka institūts, kas ir atbildīgs par informācijas ierobežošanu neizmanto pozīciju, lai veicinātu cenzūru.
5. Viedokļu polarizācija sabiedrībā ir tolerantu diskusiju un debašu trūkuma sekas.
6. Faktu pārbaudītāju nozare jāveido lietderīga – to ir jāveido pēc iespējas objektīvāku un ir nepieciešami tieši šīs jomas speciālisti.
7. Sabiedrības informētība par politiskajiem procesiem tiesiskā demokrātiskā valstī ir nozīmīga, jo tautas varas ietekmes apjoms tiesiski demokrātiskā valstī ir atkarīgs no tā kāda un cik daudz informācijas tautai ir pieejama.
8. Mijiedarbība starp tautu, masu medijiem un valsts iekārtu nodrošina, ka tauta un valsts ievēlētie pārstāvji spēj komunicēt ar viens ar otru – tādā veidā gan tauta, gan valsts kopumā kļūst politiski attīstītāka un spēj produktīvāk risināt un rīkoties krīzes vai problēmsituācijās.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Asenso, J., Twitter hasn't suspended Afghanistan's president, but they have suspended two of their accounts, Politifact, 23.08.2021.. [tiešsaiste]. [Aplūkots: 09.04.2022]. Pieejams: <https://www.politifact.com/factchecks/2021/aug/23/instagram-posts/twitter-hasnt-suspended-afghanistans-president-the/>
2. Bramson, A., Understanding Polarization: Meanings, Measures, and Model Evaluation, University of Chicago Press, 2017.
3. Brikmane, E., Noklusējot patiesību, paši uzbrūkam savām vērtībām, "LVportāls", 04.10.2018. [tiešsaistē]. [Aplūkots: 15.04.2022.] Pieejams: https://lvportals.lv/viedokli/299177-noklusejot-patiesibu-pasi-uzbrukam-savam-vertibam-2018#_ftnrefl
4. Buiķe, I., Sabiedrisko mediju tradīcija Eiropā, "LVportāls", 28.02.2019. [tiešsaiste]. [Aplūkots: 05.04.2022.] Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/302358-sabiedrisko-mediju-tradicija-eiropa-2019>
5. Chomsky, N., Herman, E.S., Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media, Knopf Doubleday Publishing Group, 2011.
6. Cicero, Marcus Tullius, ed. Shackleton, D.R. Commentariolum Petitionis, Harvard University Press, 2002.
7. Curika, L., 10 jaunas sazvērestības teorijas, kurām noticēt jau ŠODIEN, "Satori", 14.10.2020. [tiešsaistē]. [Aplūkots: 20.04.2022.] Pieejams: <https://satori.lv/article/10-jaunas-sazverestibas-teorijas-kuram-noticet-jau-sodien>
8. Dagilis, K., Nacionālie komerciālie mediji no grāmatas: Latvijas mediju vides daudzvedība, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018.
9. Dišlers, K., Demokrātiskās iekārtas valsts pamati, A. Gulbis Rīga, 1931.
10. Dulevska, A., Sabiedrisko mediju pārvaldība: garais ceļš uz pārmaiņām, LV portāls, 10.03.2021. [tiešsaistē]. [Aplūkots: 10.03.2022]. Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/325728-sabiedrisko-mediju-parvaldiba-garais-cels-uz-parmainam-2021>

11. Feeney, M., Big Tech and Free Speech, February 2021. [tiešsaiste]. [Aplūkots: 15.02.2022] Pieejams: <https://www.cato.org/policy-report/january/february-2021/big-tech-free-speech>
12. Habermas, J., translated by Cronin C., Venzke, I., The Crisis of the European Union in the Light of a Constitutionalization of International Law, The European Journal of International Law Vol. 23 no. 2, 2012, Oxford University Press.
13. Hamilton, A., Madison, J., Jay, J., The Federalist Papers, Courier Corporation, 2014.
14. Helmane, I., Lai stirpinātu informatīvo telpu, ierobežo piekļuvi nelegālajam saturam, "LVportāls", 07.04.2022. [tiešsaiste]. [Aplūkots: 24.04.2022]. Pieejams: <https://lvportals.lv/norises/339740-lai-stiprinatu-informativo-telpu-ierobezo-piekluvi-nelegalajam-saturam-2022>
15. Ījabs, I., Demokrātija, Nacionālā enciklopēdija. [tiešsaiste]. [Aplūkots: 03.03.2022.] Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/130264-demokrātija>.
16. Jellinek, G., Allgemeine Staatslehre, O. Häring, 1905, the University of California.
17. King, G., Pan, J., Roberts, M. E., How Censorship in China Allows Government Criticism but Silences Collective Expression, American Political Science Review, May 2013, p. 2. [tiešsaiste]. [Aplūkots: 13.04.2022] Pieejams: <https://gking.harvard.edu/files/gking/files/censored.pdf>
18. Kučs, A., Latvijas Republikas Satversmes komentāri: VIII nodaļa Cilvēka pamattiesības.
19. Locke, J., ed. Laslett, P., Two Treatises of Government, Cambridge University Press, 1988.
20. MacMillan, D., Siddiqui, F., Lerman, R., Telford, T., Elon Musk acquires Twitter for roughly \$44 billion, "The Washington Post" 25.04.2022., [tiešsaiste]. [Aplūkots: 26.04.2022.] Pieejams: <https://www.washingtonpost.com/technology/2022/04/25/twitter-elon-musk-deal/>
21. McLuhan, M., Understanding Media: The Extensions of Man, New York: McGraw-Hill, 1964.
22. Milton, J., ed. Hales, J.W., Areopagtica, Clarendon Press series, 1874.
23. Pleps, J., Pastars, E., Plakane, I., Konstitucionālās tiesības, Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.

24. Priedols, M., Apsteigt dezinformāciju, "LVportāls", 16.05.2022. [tiešsaistē]. [Aplūkots: 17.05.2022.] Pieejams: <https://lvportals.lv/viedokli/341016-apsteigt-dezinformaciju-2022>
25. Repnikova, M., Media Oversight in Non-Democratic Regimes: The Perspectives of Officials and Journalists in China, Annenberg School for Communication, University of Pennsylvania, 2015. [tiešsaiste]. [Aplūkots: 13.04.2022]. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/326172930_Media_Oversight_in_NonDemocratic_Regimes_The_Perspectives_of_Officials_and_Journalists_in_China
26. Valsts prezidents: Latvijai ir jābūt vārda brīvības, nevis cenzūras pusē, 07.05.2021. [tiešsaiste]. [Aplūkots:05.04.2022.]. Pieejams: <https://www.president.lv/lv/valsts-prezidents-latvijai-ir-jabut-varda-brivibas-nevis-cenzuras-puse>
27. Veinberga, S. Cik aizsargāta ir vārda brīvība., Latvijas Vēstnesis, Nr. 176/177, 17.05.2000. [tiešsaistē]. [Aplūkots: 02.04.2022]. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/6409>

Uzziņu literatūra

28. Biedrības "Latvijas Mediju ētikas padome" Ētikas kodekss
29. Eiropas Komisija, Kopīgais paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai, Rīcības plāns dezinformācijas apkarošanai, 05.12.2018., Briselē.
30. Jurista Vārds Oficiālais izdevējs mūsdienās: starp informācijas pieejamību un drošību, Jurista Vārds, 12.09.2017., Nr. 38 (992)
31. LNS projekts "LNS darbības stiprināšana - 2018", Projekta līguma identifikācijas Nr. 2018.LV/NVOF/DAP/MAC/026/17, Projekta 2.1. apakšaktivitātes "Informatīvā kampaņa "Pilsoniskā līdzdalība un naida novēršana"" tematisko materiālu kopas 1. izdevums "Pilsoniskā līdzdalība" . [tiešsaistē]. Pieejams: https://www.lns.lv/files/text/SIF_2018_izdevums_1.pdf. [Aplūkots: 23.05.2022.]
32. Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome, Pētījums: Latvijas iedzīvotāji visbiežāk informāciju iegūst televīzijā un sociālajos tīklos, 18.03.2021.[tiešsaiste]. [Aplūkots:07.04.2022]. Pieejams: <https://www.neplpadome.lv/lv/sakums/padome/padomes-sedes/sedes-sadalas/petijums-latvijas-iedzivotaji-visbiezak-informaciju-iegust-televizija-un-socialajos-tiklos.html>

33. Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome: Vēsture, 17.02.2022. [tiešsaiste]. [Aplūkots: 08.03.2022.] Pieejams: <https://www.neplpadome.lv/lv/sakums/padome/vesture.html>
34. Nacionālā elektronisko plašsaziņu līdzekļu padome, “Vienotā sabiedriskā medija koncepcija”, , 08.02.2013. [tiešsaistē]. [Aplūkots: 18.03.2022.]. Pieejams: <https://www.neplpadome.lv/lv/sakums/sabiedriskie-mediji/jaunais-sabiedriskais-elektroniskais-medijs/>
35. Merriam-Webster dictionary, [tiešsaistē]. [Aplūkots: 02.03.2022.] Pieejams: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/fact-check>
36. Latvijas Vēstnesis, ““Pagaidu Valdības Vēstnesis” jaunās valsts balss”, [tiešsaistē]. [Aplūkots: 15.03.2022.]. Pieejams: https://www.lv.lv/?menu=par_mums&sid=125
37. Pagaidu Valdības Vēstnesis, Nr.1, 14.12.1918.
38. Re:Baltica redakcija, Re:Check, 25.06.2019. [tiešsaistē]. [Aplūkots: 16.04.2022]. Pieejams: <https://rebaltica.lv/2019/06/recheck/>
39. The Alliance of Independent Press Councils of Europe: Members. [tiešsaiste]. [Aplūkots:15.04.2022.] Pieejams: <https://www.presscouncils.eu/members>
40. The Charter of Munich Declarations of the rights and duties of journalists, 24.11.1971. [tiešsaiste]. [Aplūkots: 12.04.2022]. Pieejams: <https://graphism.fr/wp-content/uploads/2017/03/charter-of-munich-english.pdf>
41. United Nations: United Nations Charter, [tiešsaistē.] Pieejams: <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>. [Aplūkots: 23.05.2022.]

Normatīvie akti

Starptautiskie tiesību akti:

42. Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūti

Latvijas Republikas tiesību akti:

43. Latvijas Republikas Satversme
44. Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums
45. Kriminālprocesa likums
46. Likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”
47. Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums

48. Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu un to pārvaldības likums

Citu valstu tiesību akti:

49. U.S. Code, Title 47: Telecommunications, §230. Protections for private blocking and screening of offensive material

50. United States Declaration of Independence, 04.07.1776. Neatkarības deklarācija. [tiešsaistē]. [Aplūkots: 02.05.2022.]

Pieejams: <https://www.archives.gov/founding-docs/declaration-transcript>.

Latviešu valodas tulkojums: Birģelis, M. Laimes un taisnīguma kolīzija tiesību zinātnē, Jurista Vārds, 15.02.2021. [tiešsaistē.] [Aplūkots: 05.05.2022]. Pieejams: <https://juristavards.lv/eseja/278294-laimes-un-taisniguma-kolizija-tiesibu-zinatne/>

Tiesību prakse

51. Augstākās tiesas 29.06.2021 lēmums Nr. SKA-905/2021 (670002621),

Bakalaura darbs "Masu mediju nozīme demokrātijā" izstrādāts LU Juridiskajā
fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā
norādīties informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Māra Elizabete Bandeniece _____

2022. gada 24. maijā.

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Dr. iur. Sanita Osipova _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts: Tiesību teorijas un vēstures zinātņu katedrā 24.05.2022.

Metodiķe: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.2022.

Protokola Nr. ____.